

מרכז
למורשת השואה
בת-ים

האגודה למען
הקשיש בת-ים

ת'אטרון עדות
"לספר כדי לחיות"

משרד הרווחה
השרות לזקן

בתי-ים להחייב מחדש
עיריית בת-ים
חטיבת קהילה
אגף הרווחה
המחלקה לרווחת הזקן

אשל
האגודה לתכנון ולפיתוח
שירותים למען הזקן בישראל

"לספר כדי לחיות"...

ת'אטרון עדות - מפגש בין דורי

סיפור השרדותם ותקומתם של ניצולי השואה
ניצולי שואה תושבי בת-ים
בשיתוף תלמידי תיכון "רמות" בת-ים

ניהול הפרוייקט, בימוי והפקה: עיריית ועזרא דגן

מפגש בין-דורי ■ תיאטרון עדות

פרוייקט זה מוקדש ל- "פיצי" לוחם "מחתרת-הבריחה" וחבר "ארגון הנוער הציוני" שהציל מאות יהודים, בהונגריה-רומניה. ול"ז'וקה", ששרדה את כל סלקציות מנגלה, בת 17, במחנה-המוות אושוויץ. שנתנו חיים, אהבה, מסירות והשראה.

בימוי ניהול התכנית וההפקה: עירית ועזרא דגן
עיבודים וכתובת דיאלוגים: עירית דגן
רכזות תוכנית בת-ים: עופרה מנדלקורן, איילת סער
ניהול מוסיקאלי וליווי בפסנתר: מישה בלכרוביץ'
עריכה והפעלת מצגת אלקטרונית: אולג קוגוט
גיטרה בס: עמרי דגן
תכנון תאורה, הגברה והפעלה: "ליאון סאונד"
הפקה בפועל וצילומי סטילס: עמרי דגן
צילום וידאו: אליצור ראובני הפקות T.V.
עוזר במאי: נמרוד דגן
גרפיקה: אדום אדום

תודות ל:

פרופסור יצחק בריק מנכ"ל אשל
מגי גד מפתחת שירותים קהילתיים באשל
סיגל פרץ סמנכל"ית קהילה עירית בת-ים
ניצה רונן משרד הרווחה מרכזת השירות לזקן
רחל וידל מנהלת אגף הרווחה, עירית בת-ים
שמחה מורצקי יו"ר המרכז למורשת השואה
יהודה בן בסט יו"ר האגודה למען הקשיש
דבורה קהת מנהלת בית ספר "רמות"
ענת גרוטס רכזת מחוייבות אישית בית-ספר "רמות"
שלומית כהן רכזת מועדון לניצולי שואה
חיה בארי מנהלת אשכול פיס
דוד שחר איש אחזקה אשכול פיס

"תיאטרון-עדות לספר כדי לחיות"

עמותה שהוקמה לקידום, פיתוח והפצת פרויקטים חינוכיים המפגישים ניצולי שואה עם דור שני ושלישי, דרך טיפול בהבעה ויצירה אמנותית ודרמה תרפיה.
יו"ר - שושנה לוי, חברים מייסדים: חנה מרון, חווה קליינברג, הלנה קיאל, מירטה כהן, פנינה רוזנצוויג, מרדכי אלדר, טומי ברייער.

מפגש בין-דורי ■ תיאטרון עדות

שלום רב,

"בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים"
(פסחים קטז')

שישה עשורים חלפו מאז השואה שפקדה את העם היהודי, וכולנו מצווים לזכור ולא לשכוח את ששת המיליונים שנספו.

תיאטרון "עדות" הוא מפעל אמנותי, ערכי וחברתי יוצא דופן, אשר הציב לו יעדים חשובים: שילוב בין דורי, הנחלת מורשת ישראל וזכר השואה לצד תחושות תקומה ותקווה של החיים החדשים שבנו ניצולי השואה בישראל.

אני מבקש להעביר את רחשי ליבי החמים לניצולי השואה תושבי בת-ים, על הישרדותם האמיצה, על הגשמת החלום הציוני וכן על הנחלת מורשתם לבני הנוער בבת-ים.

הערכתי והוקרתי הרבה נתונה לכל השותפים לתיאטרון "עדות", לבני הנוער, לאשל, לעמותה למען הקשיש קש"ב, למחלקה לטיפול בזקן באגף שח"ם ולחברי הנהלת המרכז למורשת השואה בבת-ים, על עשייתכם החשובה והנאצלת.

ישר כח!

בכבוד רב,

שלומי לחיאני – ראש העיר

שחקני תיאטרון עדות יקרים!

אנו נרגשים איתכם ביום חגכם עם העלאת המופע "לספר כדי לחיות". בין היעדים שאשל אימצה, כלולים גם שני יעדים חשובים: הסיוע לניצולי שואה והפעילות הבינדורית. בתוכנית זו הצלחתם לשלב בצורה מוצלחת ביותר בין שני היעדים הללו ובכך, הנחלתם את זיכרון השואה לדור השלישי בצורה מיוחדת וחיותית.

עצם המופע, מהווה חשיפה לקהל הרחב ודרכו, העברת המסר של השואה – זקנה – קשר בין דורי של תקומה ותקווה.

בהצלחה לשחקנים הצעירים והמבוגרים גם יחד.

פרופ' יצחק בריק

מנכ"ל אשל,

האגודה לתכנון ופיתוח שירותים למען הזקן בישראל

"תיאטרון עדות" הינו פרוייקט ייחודי ומרתק, אשר מהווה "גשר" בין מבוגרים – ניצולי שואה, לבין בני-נוער. זוהי יוזמה חינוכית מיוחדת, המשלבת זיכרון ומורשת, עבר והווה, יאוש ותקווה. המפגשים יצרו חוויה רגשית עמוקה לכל המשתתפים ויצרו דרך בלתי אמצעית לספר, לחוות, לזכור לחנך. השילוב המוצלח בין תמיכה בניצולי שואה לבין פעילות בינדורית הנחיל בצורה הטובה ביותר את זיכרון הימים ההם לדור השלישי.

כנציג למשפחה שחלקה נכחדה בשואה וכיו"ר האגודה למען הקשישים בעיר – אני גאה שארגוננו הינו חלק מפרוייקט כה מיוחד ומאחל לכל המשתתפים בו – ישר כוח!

יהודה בן-בסט

יו"ר האגודה למען הקשיש, בת-ים

"לספר כדי לחיות"...

יצחק אינהורן

יליד 1924 רומניה. עם תחילת המלחמה בהיותו בן 17 נשלח לאושוויץ - ברקנאו, שם הופרד מהוריו. משם נשלח למטהוזן, למלך ולאבנזה. הועמד מול כיתת יורים, ברגע האחרון ניצל בנס. עם השחרור, דרך איטליה, ב-47, מפליג באניית "מורדי - הגיטאות", מגורש לקפריסין ואחרי 13 חודשים, עולה לארץ, לנצר-סירני, מתגייס לפלמ"ח ולצה"ל. יצחק אב לבן ובת וסב לחמישה נכדים.

זהבה אמיץ

ילידת 1926 צמבלין שבפולין. עם פרוץ המלחמה הוכנסה לגטו ועברה 4 אקציות בגיטו. לאחר מכן עבדה עוד שנתיים במחנה עבודה. ב-44 נשלחה למחנה צ'כוסטובה ובינואר 45 שוחררה. ב-48 הגיעה לארץ עם בעלה ובנה בן החמישה שבועות. לזהבה עוד בת והיא מתגוררת בבת-ים.

לאה בן שלום

ילידת 1933 בוויז'ניץ, שבבוקובינה - רומניה עברה את הגיטאות של טרנסניסטריה שבאוקראינה. עלתה לארץ ב-47 במסגרת עלית הנוער של בני עקיבא, דרך קפריסין. למדה בבית הספר החקלאי מקווה ישראל. אמא לבן ולה שלושה נכדים.

שייקה גולדמן

יליד העיירה משצ'ונוב שבפולין. עם פלישת הגרמנים גורש עם משפחתו לגיטו וורשה, שם איבד את כל משפחתו. הצליח לברוח מהגיטו לצד הפולני, הסתתר והצליח לשרוד את המלחמה בגלל מראהו הפולני. ב-45 הגיע ללודג' שם הצטרף לתנועת "דרור" אתם עלה לארץ דרך גרמניה, איטליה וקפריסין. שייקה נשוי לרחל ולו שני ילדים וארבעה נכדים.

אהרון זולטי

יליד 1927, לודג' שבפולין. את המלחמה עבר בגיטו לודג' ובמחנה ההשמדה אושוויץ. כל משפחתו נספתה במלחמה. הוא שוחרר באושוויץ. ניצול בלקחה על יד המבורג. בשנת 47 עלה לארץ לקיבוץ חולדה משם להתיישבות בעמיד. נשוי לסימה. לאהרון שלושה ילדים, שמונה נכדים ונין אחד.

יצחק לוי

יליד 1931 סופיה שבבולגריה. ב-43 גורש יחד עם משפחתו לעיירה פירוט שבגבול יוגוסלביה. משם כמעט נשלח אל מחנות ההשמדה בטרבלינקה וניצל בנס ממש לפני העלייה לקרונות המוות. עם סיום המלחמה חזר לביתו, משם עלה לארץ עם עליית הנוער ב-48, דרך קפריסין. הגיע לקיבוץ כפר מנחם. יצחק שירת כקצין משטרה במשך 25 שנה, ולו שני ילדים ושישה נכדים.

מפגש בין-דורי ■ תיאטרון עדות

מלכה (רון) מוסטובסקי (ויטה)

ילידת 1935 מרסי צרפת. שם חיו הוריה, רפאל וסולטנה עם עוד חמישה אחים ואחיות. ב-42 נשלח האב למחנה הריכוז קומפיין. במשך שנתיים הוסתרה אצל משפחת איכרים בכפר קטן באזור ארדש עד 44. עם השחרור, ב-45 עלו לישראל בדרך ליגלית. אביה נפטר ונולד אחיה שנקרא רפאל על שם האב. הכירה את משה ב-55 ונשאו ב-57, להם בן ובת חמישה נכדים.

משה מוסטובסקי

יליד 1929 פריס צרפת. הוריו ואחיו בן ה-6 נשלחו לאושוויץ ולא חזרו משם. מ-42 ועד ל-44 הוסתר משה אצל איכרים בעיירה מסיפלזו, מדרום לפריז. אחרי השחרור עלה ארצה ב-46 בעליה ב'. שהה 4 שנים בקיבוץ, ואחרי שירותו בצה"ל עבד 30 שנה בתעשייה האווירית. למשה ולמלכה בן ובת שלושה נכדים ושתי נכדות.

מאשה פוזניאק

ילידת 1925, פולין. בתקופת המלחמה היתה בגטו סמורגון ובמחנה העבודה ז'זמור, משם נלקחה לגטו קובנה ולמחנה ההשמדה שטוטהוף. ב-45 הצליחה לברוח מצעדת המוות. שוחררה בידי הרוסים. חזרה לווילנה, נישאה לנחום ועלתה ב-59 עם שני ילדיה. ב-69 נהרג בנה הבכור זאב במלחמת ההתשה. הבן הצעיר נתן הקים משפחה ולו שלושה ילדים, נכדיה של מאשה.

צילה פרימרן

ילידת 1924 טומשוב בפולניה. הצליחה לברוח מהגטו והסתתרה אצל איכרים פולנים בזהות בדויה. אצלם הועסקה כעובדת בלי להסגיר את יהדותה. עם השחרור הצליחה להגיע לגרמניה למצוא את אחיה, לחזור לפולין, ולחלץ את אחיהם הצעיר מבית איכרים. אחרי תלאות וגניבת גבולות עלו בספינת המעפילים "התקווה", גורשו לקפריסין וב-48 עלו לארץ. נישאה למשה. להם שני ילדים וארבעה נכדים.

משה פרימרן

יליד 1924, בלודג' שבפולין. עם חיסול הגטו נשלח עם המעטים ששרדו ממשפחתו לאושוויץ. לאחר שהות של שנתיים בשוודיה ובמחנות בקפריסין, עלה לארץ ב-49, התחתן עם צילה והקים משפחה. משה וצילה הורים לשני ילדים וסבים לארבעה נכדים.

מטילדה קליין

ילידת 1934, בארד שברומניה. עם פרוץ המלחמה גורשה מביתה אבל לא נלקחה למחנות. נישאה לארנסט ב-1956 ועלתה לארץ עם שני ילדיה ב-64. למטילדה שני ילדים ושבעה נכדים.

שמחה רצימור

יליד 1927 בג'זין בפולין, מ-39 הפך הרובע לגיטו. ב-41 שתי אחיותיו נשלחו לחלמנו, ב-43 הועברה המשפחה לגיטו לודג' ומשם לאושוויץ, שם האם ואחיו הקטן נשלחו להשמדה. אחרי מחנה הכפיה בצ'יביניה יוצא בצעדת המוות לגרמניה, עובד במפעל למטוסים עד לסוף המלחמה. משתחרר באורגאו, משם דרך איטליה וצרפת עולה לישראל ב-48. לשמחה בן ובת ונכד אחד.

על ההפקה: "התהליך חשוב לא פחות מהתוצאה..."

"צריך אומץ, כדי לגעת לספר ולהציג את קורות הישרדותם של ניצולי השואה. מצאנו עצמנו עוברים תהליך הדרגתי ומומשך, מגבשים בנגיעה ראשונית, הססנית, רגישה בתחילה, ובטוחה יותר בהמשך – דרך תיאטרלית – חוויתית המוסרת עדות. חלקם של הדור השלישי, גדול לא פחות: מכילים את העצבות והאובדן, אך תורמים גם לאווירת התקווה, שמחת החיים וההמשך.

אנו הבאים מן התיאטרון, בטוחים שכאן זה שונה: התהליך חשוב לא פחות מהתוצאה. הרגשנו לא פעם כמנחים בקבוצת תמיכה וגם כבני משפחה.

פגשנו קבוצה של מבוגרים וצעירים שבחרו להגיע, ולהישאר... שמעולם לא עמדו על במה. מתחילים בזהירות ובחשש: אם לגעת? וכמה? ועד היכן? בכאב, ובפצע שהגליד, או לא... ומצאנו עצמנו נסחפים אוהבים ונרגשים בחמלה אין-סופית וברצון עז ליצור "קבוצה חובקת" ולברוא צורה-בימתית למסמך אנושי מצמרר ומכאיב".

עירית דגן

עזרא דגן

מרפאה בהבעה ויצירה M.A., בדרמה תרפיה, שחקנית, מורה למשחק ובמאית תיאטרון. בוגרת בית הספר למשחק "בית צבי" וספרות עברית באוניברסיטה העברית.

שיחקה בתיאטרון "הבימה" ובתיאטרון לילדים ולנוער, מנהלת תכנית הוראת תיאטרון בתוכנית "קרב" למעורבות בחינוך.

דור שני להורים ששרדו את אושוויץ ו"מחתרת הבריחה" בהונגריה וטרנסילבניה ואיבדו את כל משפחותיהם יוסף ולוי בשנה האחרונה למלחמה.

עזרא דגן שחקן התיאטרון "הקאמרו" ת"א, במאי ומורה למשחק מסוגנן ופנטומימה באוניברסיטת חיפה. בוגר מגמת התיאטרון בבית ספר "רננים", הסטודיו של נולה צלטון ופנטומימה בסטודיו של

קלוד קיפניס. שיחק בתיאטרון "הבימה" במשך 15 שנה. מלמד תיאטרון מסוגנן ב"בית צבי", גילם את דמותו של רבי מנשה לברטוב בסרט "רשימת שינדלר" (סטיבן שפילברג). חלק ממשפחתו 6 נפשות בני משפחת פינטו שחייתה בפאריס, נספו באושוויץ.

"תיאטרון עדות – הד לניצחון הרוח"

ד"ר צביה זליגמן, מלוח פרויקט "תיאטרון עדות"

שואה היא טראומה נפשית שאין מילים לתארה, ואין לה עדים. החוויות של הניצולים שנותרו ללא עיבוד ממשיות לחיות, בתוכם, ולהחיות כל פעם מחדש, כאילו הן אינן חוויות מן העבר, אלא עדיין מתרחשות ומתקיימות. חברי "תיאטרון עדות", העמידו במה להשמיע את מה שלפנים נותר ללא הד. קולם הפקיע את האלם. ניצולי השואה מספרים לעיתים, בפעם הראשונה את סיפורם באמצעות השפה הדרמתית. התיאטרון מאפשר מסגרת לסיפור הטראומה, שיוצרת מרחק אסתטי, חוויה שאינה מציפה מדי. שיתוף בני הנוער בעשייה-התיאטרלית, הוא ממד נוסף, כאשר הסיפור שהיה עד כה של השורדים בלבד, הופך להיות למעין, מסורת שבעל-פה שתמשך ותעבור מדור ודור.

הקהל שיושב, מאזין ובוכה, יחד עם הניצולים, הופך להיות עד חי, למה שהיה עד כה, זיכרון קפוא בזמן. הבמה שמעמידים עירית ועזרא דגן, יוצרת שותפות חדשה המשחררת את הניצול, מן המסע הכבד, ומעול הבדידות, ומעלה את זיכרון היחיד אל הזיכרון הקולקטיבי.

מלאכת התיאטרון של חברי "תיאטרון-עדות" איננה עומדת בפני עצמה. היא קושרת אותם ואותנו אל עבודת התיאטרון שהתקיימה, בתוך איימי המחנות ונתנה מפלט לרוח האדם. הנאצים ניסו להשמיד את הגוף ולהרוס את הנפש "תיאטרון עדות" הד לניצחון הרוח על כוחות הרשע, אז ועכשיו.

מפגש בין-דורי ■ תיאטרון עדות

כדור שני, בת לניצולי שואה, שכל חייה עברו בצלה הכבד של התקופה החשוכה שעברה על יהודי אירופה וצפון אפריקה, אינני יכולה שלא להעלות על נס את התוכנית החינוכית הכל כך חשובה כפי שבאה לביטוי בתיאטרון עדות.

אבי, זיכרונו לברכה, איש הזונדר קומנדו, האמין שאלוהים השאיר אותו בחיים על מנת להעביר לדורות הבאים את העדויות על מעשי המשטר הנאצי. הסיפורים האנושיים על המעשים הבלתי נתפסים הם העדות החזקה והיחידה שיכולה לשמר את זכר השואה ולצידה את חשיבות התקומה ועצמאות מדינת ישראל.

מדינת ישראל בשנים הראשונות להקמתה, לא השכילה להבין את החשיבות של התיעוד וההעברה לדורות הבאים של סיפורי השואה ובכך הפסדנו כאומה תיעוד של הרבה ניצולי שואה שכבר אינם אתנו. הרעיון שעם ישראל הובל למשרפות "כצאן לטבח" גרם לרבים מהניצולים, שכל רגע מחייהם בתופת היה רגע של גבורה, להסתגר ואפילו להתבייש בגבורתם. הפרוייקט של תיאטרון עדות אין חשוב ממנו על מנת שנגיע לאחרוני הניצולים שעוד יכולים לספר לדור הצעיר את סיפורם.

אני באופן אישי מודה לעזרא ועירית דגן על היוזמה והדבקות במטרה לאפשר לניצולים לספר את סיפורם לדורות הבאים עם כל המשמעות האישיות והמשפחתיות והתרומה לבני הדור הצעיר. הן באופן אישי והן כאלה שיקבלו על עצמם להעביר את סיפורי השואה לדורות הבאים. ישר כוח על היוזמה והדבקות במטרה והגשמה של מפעל חשוב זה.

בברכה, רחל וידל – מנהלת אגף הרווחה

המרכז למורשת השואה בבת-ים, ע"ש אריה דוניץ ז"ל, בראשותו של מר שמחה מורצקי, הינו מרכז ייחודי לניצולי שואה, המופעל בבת-ים, ברחוב ירושלים 55 ומונה כ-300 בתי אב שחלקם הגדול משתתף בפעילות.

מטרת המרכז הינה פעילות חברתית ותמיכתית לניצולים וחיזוק תחושת ההשתייכות תוך מתן תמיכה וליווי מקצועי של עובדים סוציאליים ואחרים סביב אירועים בעבר ובהווה. במרכז פועלים חוגים שונים, הרצאות, מסיבות ואירועים חד פעמיים.

תיאטרון עדות הינו פרויקט נוסף בתוכנית אשר מתמקד בתיעוד ובחיזוק הקשר הבינדורי. תהליך העבודה ערך כעשרה חודשים בו המפגש המשותף בין הניצולים המספרים את סיפור הישרדותם ובני הנוער אשר מגלמים את דמויות הניצולים, יצר מקום משפחתי, בסיס לשיתוף, לעידוד, לנתינה, לקבלה, לחיזוק, לתקווה ולחוויה מרגשת בעלת ערך חינוכי ותרבותי, אשר שיאו מגיע להפקת האירוע הבימתי "לספר כדי לחיות".

אנו רוצים להודות על הזכות שנפלה בחלקינו לקחת חלק בשליחות מוסרית חשובה זו תודה מיוחדת למר שמחה מורצקי על שיתוף הפעולה בהוצאת הפרוייקט מהכוח אל הפועל.

בברכה,

עופרה מנדלקורן, מנהלת המחלקה לרווחת הזקן, מתאמת התוכנית
איילת סער, מנהלת מרכזי-היום לקשיש, האגודה למען הקשיש, בת-ים.
מתאמת התוכנית.

איילת סער

מתאמת תוכנית בת-ים. מנהלת מרכזי יום לקשיש "השלושה" ו "קרן היסוד" האגודה למען הקשיש, בת-ים.

עופרה מנדלקורן

מתאמת תוכנית בת-ים, מנהלת המחלקה לרווחת הזקן באגף הרווחה עיריית בת-ים.

תלמידים משתתפים:

תלמידי שכבת ט' בתיכון רמות

מימין למעלה: נמרוד דגן, אורי גרינברג, נופר חנן ומעין כהן
מימין למטה: אנה בוזזשווילי, דניאל קריב וג'ני גרינבלט

אנו, ניצולי השואה, מבקשים לומר לעולם בערוב ימינו:

"היום כשאנו, ניצולי השואה שהזכרון צרוב בבשרנו, באים להעביר את לפיד שליחות הזכירה לדורות הבאים, אנו מעבירים עמו גם את המסר היהודי שהזכרון צריך להוליך למעשה ולמחויבות מוסרית. הוא צריך להיות הבסיס לפעולה ומקור הכוח ליצירת עולם טוב יותר ... לא הפכנו לשונאי אדם ולשוחרי נקם על דם נקיים... בחרנו בחיים. לא שקענו אל תהומות הייאוש, ולא איבדנו את האמונה באדם ובצלם אלוהים. אנו מבקשים לחלץ מהזוועה שחרצה בבשרנו מסר חיובי לעמנו ולעולם – מסר של מחויבות לערכי האדם והאנושות. השואה שייכת למורשת האוניברסאלית של כל בני תרבות. היא שקבעה את אמות המידה לרוע המוחלט. לקחי השואה חייבים להיות לקוד תרבותי של חינוך לערכים הומאניים, לדמוקרטיה, לזכויות אדם, לסובלנות וסבלנות, ונגד גזענות ואידיאולוגיות טוטליטריות. אנחנו דור ניצולי השואה הולכים ומתמעטים. בעוד שנים לא רבות לא יהיה עוד על כדור הארץ אדם שיוכל להעיד 'אני זוכר את מה שאירע בשואה'. יוותרו רק ספרי זיכרונות ומחקר, תמונות וסרטים, ועדויות ניצולים. או אז יהפוך זיכרון השואה מגורל כפוי, החתום בבשרנו ובנשמתנו, ליעוד היסטורי שעל האנושות ועל הדורות הבאים לשאת באחריות לצקת בו תוכן ומהות." מתוך "מנשר ניצולי השואה"

המחלקה לרווחת הזקן חטיבת קהילה, אגף הרווחה, עיריית בת-ים. טל: 03-5556122

האגודה למען הקשיש רחוב כינרת 6 בת-ים. טל: 03-5060460

המרכז למורשת השואה רחוב ירושלים 55, בבת-ים. טל: 03-5063323

אשל האגודה לתכנון ולפיתוח שירותים למען הזקן בישראל – מפתחת תוכניות הגב' מגי גד 02-6557129
תיאטרון עדות לספר כדי לחיות – ניהול הפרויקט, בימוי והפקה: עיריית ועזרא דגן 09-9507056